

LA CARTA DE L'ALMIRALL

Treballar en una editorial exposa a establir contactes molt peculiars, sobretot si l'editorial és gran i té sucursals a ultramar. Hi contribueix, també, si s'hi ocupa un càrrec relacionat amb la producció i si aquest càrrec té una certa categoria en l'equip dirigent.

Jo, durant més de quinze anys, vaig exercir aquesta activitat en una empresa forta i tenia tractes amb els correctors d'estil. Un d'ells era un navarrès que havia estat seminarista, endut per una vocació que es va veure truncada per la guerra espanyola. Es deia Zariquiegui i havia format part d'un batalló de requetés. Però això no té res a veure amb el que tracto d'explicar i el senyor Zariquiegui era una excel·lent persona. Les coses tal com siguin, i la veritat és que ell i jo ens teníem consideració mútua. Em venia a veure cada dissabte per lliurar-me la feina, cobrar-la i emportar-se'n de nova. Ell coneixia la meua manera de pensar, tan oposada a la seva, però si en alguna ocasió el tema es barrejava -per pura casualitat- amb les nostres converses professionals, el senyor Zariquiegui l'esquitllava delicadament. I jo també, que consti.

El senyor Zariquiegui duia sempre una gavardina, una boina i una bufanda d'un negre grisenc. Fins i tot en temps de calor, per la qual cosa era inevitable atribuir-ho a una qüestió de principis. I això del "negre grisenc" m'ha sortit després d'uns moments de dubte, perquè no es podria pas dir que fos un color homologat. No seria just, dic jo, parlar de roba bruta, però tampoc no fóra de bon tros exacte referir-se a nova neta. El cas és que l'home tenia un aspecte de caiguda en la desgràcia, però amb dignitat. La prova és que tot el personal de la casa editora li concedia espontàniament el qualificatiu de "senyor", quan cap dels altres col·laboradors eventuais no gaudia d'aquesta distinció, per molt mudats que anessin.

El senyor Zariquiegui era discret, humil, amb una modèstia que l'hi donava una aparença de fragilitat extremada. No se'l veia adelerat per cap temptació terrenal, ni tan sols pels diners, que solen ésser tan seductors. Parlo de temps enrera, d'una època en la qual el preu de les coses tendia a una sobrietat persistent, tossuda. L'editorial pagava la correcció de textos a una pesseta amb vint cèntims la ratlla i més d'un corrector s'havia queixat d'aquesta tarifa irrisòria. Algun d'ells ens va abandonar per passar-se a la competència, que pagava una mica més.

Però al senyor Zariquiegui se'l veia sempre conformat. Anava donant les gràcies a tort i a dret: a l'administratiu que l'hi revisava el rebut, a l'encarregat que hi estampava un segell que permetia de passar a caixa, a la caixaera i a mi. Es desfeia en reverències mentre rebregava la boina amb les mans. Quan la llum era propícia es podia veure que de les vores de la boina se'n desprenien unes volves blanques que algú deia que eren caspa. Però ningú no hi hauria posat les mans al foc.

El senyor Zariquiegui i jo teníem converses molt breus, i gairebé sempre només referint-nos a la feina. Però vet aquí que un dia es va presentar acompanyat d'un home més jove que ell, i es va entestar a fer-me'l conèixer.

-Em prenc la llibertat de presentar-li el senyor Txema Azcona, que és fill d'un amic meu que estimo molt. El senyor Azcona ha dedicat una colla d'anys a uns estudis importantíssims i prepara un llibre que farà sensació. Li agrairé de tot cor que li concedeixi l'oportunitat d'explicar-li una gran idea en la qual treballa...

El senyor Azcona era una d'aquelles persones tímides que un cop engegades resulten d'una loquacitat imparable. Vaig caure-hi, vaig accedir a escoltar-lo i em digué:

-De fa temps m'obsessiona el misteri de l'extinció dels dinosaures. La ciència no ha aconseguit d'aclarir-lo i barreja un munt d'hipòtesis sense trobar-ne cap de totalment satisfactòria. Jo en tinc una que estic segur que resoldria l'enigma. Em segueix?

(...vaig dir-li que sí, a desgrat que el fet de seguir algú que anava darrera els dinosaures em feia una mandra indescriptible...)

El senyor Azcona continuà:

-Vostè ja deu saber, perquè és del domini públic, que s'atribueix al nostre planeta una edat cada vegada més antiga. Els grans rèptils van desaparèixer al final de l'era secundària, fa pels volts de cent milions d'anys. Quasi res! Però què els devia ocórrer? Jo he estudiat el que se'n sap i crec que hi ha un punt que ens pot donar la solució. Els dinosaures de diversos gèneres, amb el pas dels milenars, van anar creixent, fins a assolir unes dimensions colossals. Com és lògic, tant si eren herbívors com carnívors, cada vegada tenien més set, la qual cosa els obligava a fer anades als rius per abeurar-se. Si tenim en compte (i no ho podem pas negligir!) que augmentaren fatalment de pes, cosa de centenars de quilos, és lògic de concloure que vingué un moment en el qual la terra tova i humida de les ribes no va aguantar la seva còrpora: s'hi enfonsaren i van morir ofegats. És clar que no fou cosa de quatre dies, perquè déu n'hi dó dels segles que van del cretaci al triàssic. Però al final tots van passar per la pedra, i perdoni'm l'expressió. Què me'n diu?

-Home -vaig respondre-li-, em principi em sap greu, però no massa. Tal com estan les coses, només ens faltarien els dinosaures.

El senyor Zariquiegui intervingué d'urgència, com a moderador:

-El meu amic volia dir-li que prepara un llibre sobre el tema i voldria saber si l'editorial hi estaria interessada...

Això em va donar un respir:

-Ja el té llest, el llibre?

-No! Hi ha feina llarga i no em vull precipitar.

-Doncs quan el tingui a punt, porti'ns l'original. El donaré als assessors de la casa i si encaixa en alguna de les nostres col·leccions en parlarem.

El recurs d'esmentar unes col·leccions indeterminades m'havia tret de més d'un compromís davant d'autors engegats per la seva obra. I en aquella ocasió va servir per donar per acabada l'entrevista.

El senyor Zariquiegui va continuar la seva col·laboració habitual, regular, eficaç i monòtona. No s'oblidava mai de saludar-me afectuosament, amb la seva acostumada cortesia. Jo em guardava bé prou de preguntar-li pel seu amic cronista d'èpoques remotes i ell també va evitar de parlar-me'n, cosa que era molt d'agrair.

Van transcórrer dos anys, que així, escrit en una ratlla, no semblen res. Però no deixen d'ésser vint-i-quatre mesos, més de cent setmanes, aproximadament set-cents-trenta dies, un espai de temps que pot deixar marca en la vida de qualsevol. I un dissabte, el senyor Zariquiegui, després de lliurar la feina feta, cobrar-la i recollir-ne de nova, en comptes de saludar-me i llestos em demanà si podia concedir-li uns quants minuts. Feia

cara de voler-me dir alguna cosa transcendent i el vaig fer passar al meu despatx.

-No m'atreviria pas a amoïnar-lo sense més ni més -va dir-me-. Però estic segur que vostè es deu haver interessat, poc o molt, per les conjectures sobre la catalanitat de Cristòfor Colom. M'equivoco?

-No, no...-vaig respondre-li-. És un tema que de tant en tant salta a la palestra i em crida l'atenció.

-Doncs estic segur que deu haver sentit parlar d'una carta escrita en català per l'almirall, adreçada a l'escrivà del rei Lluís de Santàngel, natural de València. L'original d'aquesta carta es considerava perdut, però algun historiador en reproduïa el text, tret de còpia en còpia i una mica a les palpentès. El cas és que una correspondència en català entre dos personatges tan principals seria una prova aclaridora sobre l'origen del descobridor, però no es podia considerar del tot vàlida sense trobar l'original de la famosa carta. Suposo que vostè hi deu estar d'acord.

-Sí, sí... És més: em ballava pel cap que ja l'havien trobat, en alguna biblioteca del Carib o en algun dels arxius d'una corona peninsular. Si vol que li sigui franc no hi pensava, però ara que vostè m'ho torna a la memòria, reconec que és un afer molt interessant.

(El senyor Zariquiegui, assegut i tot, no parava de fer giravoltar la boina amb les mans, a poc a poc, amb l'aire desvalgut de les persones apocades. No tenia facilitat de paraula, i si sembla fluida la seva locució és perquè procuro posar-hi endreç per enllestir. Tots tenim prou feina.)

-He de comunicar-li que la carta ha estat localitzada -em digué el senyor Zariquiegui-, i tenim l'original més a prop que no es pensa. Ni més ni menys que al port de Barcelona...

-Al port de Barcelona? Vol dir?

(Jo em vaig escamnar, sense forces per dissimular-ho gaire, i el meu interlocutor m'ho va conèixer.)

-Vostè ja sap que jo no faig broma, no tinc sentit de l'humor. M'ha de creure: és al port de Barcelona.

-I a quin lloc del port?

-La tenen amagada sota una de les quadernes de la caravel·la "Santa Maria". Em refereixo a la reproducció a escala natural que hi ha ben a prop del monument a Colom. Una particularitat que sembla mentida, oi?

(Vaig tenir el temps just de dir-li que sí, perquè tota l'editorial va sacsejar-se degut a l'arribada de l'hora de plegar. S'acabava la mitja jornada del dissabte, un moment estel·lar de la setmana. La bonior del personal que fugia ofegà la conversa.)

-Disculpi'm senyor Zariquiegui -vaig dir-li-, però me n'he d'anar de seguida. Estic convidat a casa d'uns amics i no voldria fer tard. Però m'ha deixat molt intrigat amb això de la carta de l'almirall. Li seria possible de venir a veure'm el dilluns pels volts de les onze del matí? N'acabariem de parlar...

Hi accedí i va acomiadar-se amb el seu aire usual de demanar perdó per qualsevol cosa. Allò que li havia dit de la invitació a casa d'uns amics no era cert -tothom ho haurà endevinat-, però fou el primer que se'm va ocórrer per treure-

me'l de sobre. Tanmateix, la gent som molt estranya i si he d'ésser sincer, el cas de la carta de l'almirall em va encuriosir. Si la veu popular atribueix als tocats de l'ala la rara habilitat de fer bitlles, ¿per què no era possible que el senyor Zariquiegui (que, al capdavant, només era peculiar i encara gràcies) hagués fet una troballa de les grosses?

Per una raó o altra, no em podia treure la caravel·la del cap, una nosa prou gran per a omplir-me'l tot. No cessava de donar-hi voltes i l'endemà diumenge, a mig matí i sense tenir una clara consciència dels meus actes, vaig trobar-me passejant pel port. Feia temps que no hi anava i en aquells moments em va semblar una inhibició inexplicable, perquè cada cop que visito el port n'obtinc grans satisfaccions. Però fou una reflexió momentània, perquè em duia allí una dèria ben concreta, allunyada del simple goig d'estirar les cames. Dissimulant una mica (i encara no sé per què) em vaig anar acostant al moll on hi ha la caravel·la. Tot anant-hi, vaig mirar de reüll el monument a Colom, amb l'estàtua de l'almirall i el seu dit estirat, assenyalant autoritàriament una direcció discutible.

La còpia de la "Santa Maria" sempre m'ha fet una certa pena. Fa anys, vaig escriure que aquest estat d'esperit es deu, potser, a que m'evoca les falles valencianes i m'entra la por indefinible que qualsevol dia, un arrauxat tindrà la fascinació de calar-hi foc. Són coses de cadascú que no es poden fonamentar en la lògica i espero que no passarà mai.

La "Santa Maria" era molt visitada, sobretot per japonesos que la retrataven sense deixar cap racó per verd. Un d'ells, amb un equip de professional, enfocava de molt a prop un detall del castellet de popa que a mi em semblava desproveït d'interès turístic. Això em va alertar, perquè aquesta gent no sol fer les coses en va. ¿I si el senyor Zariquiegui m'hagués donat una informació verídica?

Volia i dolia, passava dels dubtes a l'escepticisme més profund. L'original d'una carta de Colom a Lluís de Santàngel, en català, podia assolir un gran valor, no tan sols històric, sinó crematístic. Subhastat, posem per cas, per una organització com "Sothesby's" -o semblant- qui sap fins on arribaria la puja. Se m'havien clavat al cervell unes paraules del senyor Zariquiegui: La tenen amagada... Era un plural pertorbador, que incitava a pensar en una banda organitzada que es dediqués a transaccions al marge de la llei.

Però així i tot: ¿a qui se li acudiria d'amagar la carta en un lloc com aquell? "Doncs mira", vaig pensar, "no és mala idea, perquè la veritat és que tampoc no passaria pel cap de ningú buscar-la allí."

Vaig aturar-me una estona contemplant la caravel·la, amb les mans agafades al darrera. No sabia si pujar o no a bord de la nau, però al final vaig decidir que no en trauria res, que el que calia era esperar la cita de l'endemà i reprendre la conversa amb el senyor Zariquiegui.

I heus ací que l'endemà, el dilluns que dèiem, el meu estat d'ànim havia canviat. Després de dormir-hi tot fent ballar les idees, em vingué de cop i volta un pensament que em va fer l'efecte d'una revelació. El senyor Zariquiegui fou puntual, comparegué que tot just acabaven de tocar les onze i jo el vaig emprendre gairebé de bursada, posant damunt la taula (valgui el símil) el recel que em dominava: Intrigat amb això de la carta de l'almirall, li seria possible de venir a veure's el dilluns pels volts -Senyor Zariquiegui: abans d'entrar en matèria he de fer-li una pregunta, amb el prec que que me la respongui amb tota sinceritat. Si no ho fa així, se'n ressentirà irreparablement el nostre tracte, que sempre ha estat cordial. La pregunta és aquesta: ¿aquell amic de vostè que es preocupava per l'extinció endevinat-, però fou el primer que se'n va tornar, per trobar

dels dinosaures té alguna cosa a veure amb la carta de l'almirall?

El senyor Zariquiegui es va tornar vermell i acotà el cap. Després d'una pausa breu, va semblar que es revestia tot ell de dignitat i em digué:

-Sí, hi té una relació directa. Però no hi pensi més, no hi vulgui comprometre el nostre tracte i, amb ell, una manera meva de guanyar-me la vida. Per sort, el meu amic em va telefonar ahir al vespre, des de Nova York, per comunicar-me que una important universitat americana li ha comprat, molt ben pagada, la pista de la carta de l'almirall. És un afer dat i beneït pel que fa a nosaltres dos i li demano per favor que l'oblidi.

Va alçar-se amb lentitud, mentre m'allargava una mà més aviat flàccida, en senyal de comiat. Des de la porta del meu despatx, es va girar i afegí:

-Ah! No l'hi havia dit abans per no molestar-lo, però em sembla que ho ha de saber. El meu amic va publicar una sèrie d'articles sobre els dinosaures en una revista científica alemanya, i no para d'assistir a simposis internacionals. Encara que no es tracti d'això, hi ha guanyat molts diners. En fi, passi-ho bé. Ja ens veurem aquest cap de setmana.

Va tancar la porta suaument, s'aturà un instant mentre ho feia i em va mirar amb una mirada planyívola, com si jo (amb tots els respectes) li fes una mica de llàstima.

Mentiria si digués que em vaig quedar tranquil. Sóc d'aquells que no s'agraden gaire a si mateixos i em passa amb freqüència que recelo de les meves decisions, tinc més tendència a creure que l'he errada que no pas a sentir-me satisfet de la meva conducta. ¿I si m'hagués perdut la col.laboració d'un

investigador extraordinari? Allò dels dinosaures, encara... Però no em perdonaria mai si una badada meva hagués contribuït a repetir una vergonya semblant a la del claustre romànic que ens van rampinyar els americans.

Pere Calders